

॥ २४ ॥ २५ ॥ इतिशांति० मो० नै० भा० अष्टत्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३८ ॥ ॥ २५ ॥ आत्मज्ञानं विनाकर्मापि कृतमंतवदेव भवति यो वा एतदक्षरंगम्यं विदित्वा स्मिन्लोके यजति ददाति तपस्तप्यतेऽपि बहूनि वर्षसहस्राण्यंतवदेवास्य भवतीति श्रुतेः अतः आत्मानं जिज्ञास्यं ज्ञात्वा तत्प्राप्त्यर्थं कर्माणि कुर्वीत विविदिषं नित्यज्ञेनेत्यादि श्रुतेरित्याह एषेति दत्तिवर्तनं पूर्वतरानित्या एष नित्यो महिमा ब्राह्मणस्येति श्रुतेः ॥ १ ॥ तत्र कर्मणि संशयश्चेन्न भवेत्तर्हि कर्मकृतं सत्सिद्धये भवति संशयस्वरूपं विवृणोति कित्विति किकर्म स्वभावो नित्यमेव उत ज्ञानं जनकत्वेन कर्मकाम्यं वेत्यर्थः नित्यं चेन्न काम्यस्यात्काम्यं चेन्न तदकरणे प्रत्यवायः स्यादिति भावः ॥ २ ॥ तत्र तस्मिन् संशये सति पुरुषं प्रति ब्रह्मोद्देशेन ज्ञानकं चेत्कर्मस्यात्तर्हि स एव वेदविधिर्नित्यविधि रपिस्यात् आत्मविविदिषार्थैरपि कर्मभिर्नित्यप्रयोगस्यापि सिद्धिर

तेषु विश्वमिदं भूतं सर्वं च जगदाहितं ॥ तेषां माहात्म्यभावस्य सदृशं नास्ति किंचन ॥ २४ ॥ आद्यं ते निधनं चैव कर्म चातीत्य सर्वशः ॥ चतुर्विधस्य भूतस्य सर्वस्य शाः स्वयं भुवः ॥ २५ ॥ इति श्रीमहाभारते शांतिपर्वणि मोक्षधर्मपर्वणि शुक्रानुप्रभे अष्टत्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३८ ॥ ॥ २५ ॥ एषा पूर्वतरावृत्तिर्ब्राह्मणस्य विधीयते ॥ ज्ञानवानेव कर्माणि कुर्वन् सर्वत्र सिद्ध्यति ॥ १ ॥ तत्र चेन्न भवेद्वंशशयः कर्मसिद्धये ॥ किंतु कर्म स्वभावो यं ज्ञानं कर्मैति वा पुनः ॥ २ ॥ तत्र वेदविधिः सस्याज्ज्ञानं चेत्पुरुषं प्रति ॥ उपपत्स्युपलब्धिभ्यां वर्णयिष्यामि तच्छृणु ॥ ३ ॥ पौरुषं कारणं केचिदाहुः कर्मसुमानवाः ॥ देवमेकं प्रशंसन्ति स्वभावमपरे जनाः ॥ ४ ॥ पौरुषं कर्मैदं वंचकालवृत्तिस्वभावतः ॥ त्रयमेतत्पृथग्भूतमविवेकं तु केचन ॥ ५ ॥

स्तीत्यर्थः अत्र हेतुद्वयं उपपत्तेरुपलब्ध्यर्थेति यथा काम्योपि दारसंपहः कत्वर्थोपि भवति नहि कामार्थमन्यात्मीकत्वर्थमन्यात्मीपरिणयेत्युपपद्यते उपलभ्यते च संयोगपृथक्कन्यायेन नित्यस्यापि स्वादिरत्वादेः काम्यत्वं तच्चोदाहृतं तत्कर्मणामुभयार्थत्वेन प्राधान्यवर्णयिष्याम्यहं त्वंच शृणु ॥ ३ ॥ स्वभाववादनिरासमुपक्रांतमुपसंहरिष्यन्मतांतराण्युपन्यस्यति केचिदिति पौरुषं देहजन्मनि जन्मान्तरे वा कृतं कर्म देवयुग्मं हाः काल इति यावत् स्वभावः स्वरूपमात्रं ॥ ४ ॥ इतिक्रमेण मीमांसकस्यैव ज्ञस्य शून्यवादि लोकायतयोश्च मतान्युपन्यस्येतेषां विकल्पसमुच्चयावाह पौरुषमिति पौरुषैदं वंचकर्मदृष्टादृष्टयत्नः स्वभावमनुसृत्य कर्मकालौ फलदावित्यर्थः अविवेकं समुच्चयं पृथक्भूतं एकमेव प्रधानं न त्वितरावित्यर्थः ॥ ५ ॥